

Femmianne Bredewold, Jan Willem Duyvendak,
Thomas Kampen, Evelien Tonkens
en Loes Verplanke

De verhuizing van de verzorgings- staat

Hoe de overheid nabij komt

vangennep amsterdam

Onderzoek door Universiteit van Amsterdam en Universiteit voor Humanistiek

De Belofte van Nabijheid 2014- 2018

- *Hoe krijgt de belofte van nabijheid vorm in de drie decentralisaties en wat betekent dit voor solidariteit en de kwaliteit van professionaliteit en dienstverlening?*
- Kwalitatief onderzoek
- Thema's:
  - Nabijheid
  - Solidariteit
  - Professionaliteit

Vertrouwd Dichtbij

Nieuwe, 'huiselijke' logica?

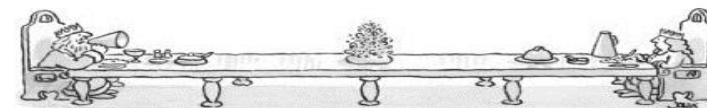
- Tegenover **bureaucratische** afstand:

- Maatwerk *vs.* gelijkheid
- Creativiteit *vs.* procedures
- Vertrouwdheid *vs.* anonimiteit
- Efficiëntie: korte lijnen *vs.* taakverdeling
- Integraliteit *vs.* taakgericht werken

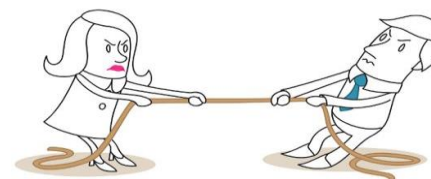
- Tegenover **professionele** afstand:

- Alledaagse kennis *vs.* professionele expertise
- Ontzorgen en normaliseren *vs.* deskundige behandeling
- Aansluiting op vraag *vs.* specialisering
- Preventie: alledaagse signalen *vs.* klinische blik

- Tegenover afstand van **markt**:

- Stabiliteit *vs.* aanbesteding
- Samenwerking *vs.* competitie

Solidariteit

- Verzorgingsstaat: van ‘middel tot’ naar ‘belemmering voor’ solidariteit
- Van passieve naar actieve solidariteit
- Lokaal nieuwe vormen van solidariteit?
- Solidariteit via ‘zelfredzaamheid’

Solidariteit via ‘zelfredzaamheid’?

‘Het lichamelijke, verstandelijke, geestelijke en financiële vermogen om **zelf voorzieningen te treffen** die deelname aan het normale maatschappelijke verkeer mogelijk maken’

Drie betekenissen:

1. **Zelf** doen: **autarkie**
  2. **Naastenhulp** (‘sociaal netwerk’)
  3. **Professionele hulp** vragen om het later zelf te kunnen doen
- Gevolg: Grote toename zelfredzaamheid!: **Succes verzekerd!**
  - Probleem: Zegt niets over **praktijk**

Zelfredzaamheid (naastenhulp) in de praktijk

Meer naastenhulp nav keukentafelgesprek?

Meer naastenhulp gerealiseerd 3

Naastenhulp wel gevraagd; niet gerealiseerd 10

**Naasten wel ter sprake, geen expliciete vraag naar
(meer) hulp** 51

Naasten niet ter sprake gekomen 2

66

Op basis van analyse 66 keukentafelgesprekken

Meer naastenhulp is zeldzaam

Capaciteit van naasten:

- Wonen ver weg
- Eigen problemen
- Conflicten
- Reeds overbelast
- Afwezig

Meer naastenhulp is zeldzaam

Aard van de relaties:

- Relaties door (meer) onderlinge hulp **onder druk**
- *Familierelaties*: passende intimiteit
- *Burencontact*: gepaste afstand
- *Vriendschappen*: gelijkwaardigheid

Vraag aan u:

- Is de rek uit de zorgzaamheid van naasten?

Aan de keukentafel: Aansturen op naastenhulp of niet?

In hoeverre en op welke wijze bewegen professionals besluiten in een door het beleid gewenste of tegengestelde richting?

Aansturen op naastenhulp: Prijzen

Mijn complimenten aan u, voor hoe goed u de zorg rond uw moeder organiseert'.

'Strijken niet, soms doet de hulp dat, maar meestal de dochter.'

'Dat heeft u netjes opgelost', zegt de consulent.

'Ja, men bedenkt vanalles', antwoordt de vrouw.

De consulent besluit: 'Het gaat toch om uw zelfstandigheid, dat is het allerbelangrijkst.' P61

Aansturen op naastenhulp: Prijzen en omzeilen zorgen

‘Wat doet u allemaal?’ vraagt de professional aan twee dochters.

Deze sommen op: contact onderhouden, boodschappen, de was, maaltijden, naar de tandarts.

‘Betrokken, goeie kinderen’, zegt de professional.

‘Zeker, alleen kom je niet ver’, zegt de vrouw.

‘Daarom heeft u ook kinderen’, zegt de professional.

‘Ik zit er wel eens mee’, zegt de vrouw.

*Een van de dochters zegt dat haar moeder het moeilijk vindt om hen te belasten, zo voelt ze dat dan. Ze werken allebei fulltime en hebben het druk, maar voor hen is het geen probleem om dit te doen. **‘Het voelt niet als last’**, leggen de dochters uit.*

Omzeilen van naastenhulp: Zorgen delen

‘Welk kleurtje denk je zelf?’ vraagt de generalist.

‘Ik denk dat ik wel een hoop kan, ik ben wel mobiel’, zegt de cliënt.

‘Even kijken’, zegt de generalist en leest de beschrijvingen. ‘Bij groen kan je alles zelf. Maar je hebt ook lichamelijke problemen waardoor dingen moeizamer gaan. Je doet veel zelf en je hebt een heel netwerk om je heen waardoor je zelfstandig kan blijven. Dan kom je bij mij toch op beperkt uit. Want als ze wegvallen, wat gebeurt er dan?’, licht de generalist toe. Als ik dat zo zeg, wat vind je daar dan van?’ vraagt de generalist.

‘Dan is het beperkt’, zegt de man.

Omzeilen van zelfredzaamheid: Zorgen delen

‘Waarom dagen we mijn broer niet wat meer uit? Hij kan toch wel af met wat minder zorg? Het wordt hem zo wel erg gemakkelijk gemaakt.’

*Professional: ‘Ik geloof niet dat ik het met u eens ben. We moeten voorzichtig zijn. **Ik weet niet of u wel eens van totale desintegratie heeft gehoord?**’*

De broer schudt zijn hoofd en de professional vervolgt: ‘Laten we blij zijn dat hij nu een dagstructuur heeft, laten we zaken niet overhaasten.’

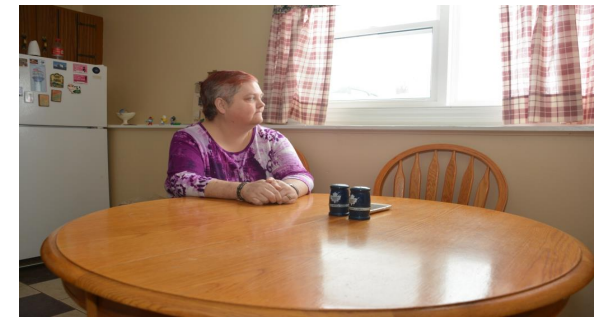

Verklaring verschil?

- Aansturen op naastenhulp door o.a. prijzen zien we vaak bij professionals *zonder* zorgachtergrond,
- Omzeilen van naastenhulp door zorgen delen vaak bij professionals *met* zorgachtergrond; Professionele logica aan het werk?

Conclusies

- Aansturen op of omzeilen van naastenhulp via **emotiemanagement**
- Waarom via emoties? **Alternatief voor paternalisme**
- Waarom zo aangedikt met zorgen? Vanwege **positief** geformuleerd beleidsdiscourse
- Verschil aan blijft **verborgen** doordat beide hun beslissingen in dezelfde termen rechtvaardigen (‘zelfredzaamheid’)

Ruimte voor professionals?

- Beleid: **procedurele** ruimte verruimt, **inhoudelijke** ruimte beperkt (zelfredzaamheid)
  - Twee betekenissen ‘doen wat nodig is’
    - Geen **onnodige bureaucratie**
    - Geen **overbodige hulp**
- Professionals ervaren beperkte ruimte door:
  - Gebrek aan **tijd**
  - Gebrek aan **zeggenschap**

Gebrek aan zeggenschap

*‘Ik heb soms casussen terugontvangen dat ik denk van: “Waar slaat dit op?” Ik zie dat iemand daadwerkelijk hulp nodig heeft. Oke, als jij je collega’s niet vertrouwt, prima, maar ik zit zelf in een wijkteam dus ik weet hoe het werkt. Ik kan het beoordelen.’
(p3-pi)*

Tijd nemen vs. bureaucratie

Het wijkteamlid heeft het contact opgeschroefd naar twee uur per week. Dit geeft ook agendadruk en bij de gemeente zijn ze er niet blij mee, maar zij vindt dit nodig. Verder denkt ze dat er meer hulp nodig is, niet alleen administratief; de vrouw is ook emotioneel beschadigd. Daarom is ook een traject ingezet in de GGZ, maar vooralsnog loopt dit niet; de aanmelding verloopt moeizaam, heel bureaucratisch.

Zeggenschap claimen binnen bureaucratie

‘Ik maak een nieuwe afspraak met je zoon erbij, want dat moet. (...) De gemeente gaat er namelijk niet van uit dat mensen een hulpvraag hebben voordat ze een hulpvraag stellen.’

De moeder reageert bezorgd: ‘Maar als je hem vraagt over dagbesteding, gaat hij zeggen dat hij dat niet hoeft te hebben.’

‘Zal ik het dan zelf invullen?’ vraagt het wijkteamlid zich hardop af. ‘Of met jou?’

Professioneel tekort

- Wel ruimte, maar ook gebrek aan equipering en steun
  - Geclaimde ruimte – tijd en zeggenschap – ervaren zij als **stil verzet**
- Wel ruimte, maar ten koste van **wachttijd** en **eigen tijd**
- Zeggenschap? **Zelfredzaamheid** centraal
  - Stil verzet tegen zelfredzaamheid blijft **onder de radar**
- **Anti**-professionele retoriek
- Professionele inzet is **buffer** tegen bezuinigingen gebleken

Stelling:

- De wijkteams fungeren als buffer voor de bezuinigingen door meer te doen dan van hen verwacht wordt (onder meer in eigen tijd)

Wat te doen?

Kansen voor **professionaliteit**

- **Professionalisering** wijkteams, niet louter door:
  - Trainen, opleiden en ruimte geven
  - Of evidence-based werken
- **Controle** over beroepsuitoefening (her)pakken, door:
  - Eigen **beoordelingscriteria** en **protocollen** formuleren
  - Eigen **visitatiecommissies** installeren
  - **Leidinggevenden uit eigen beroepsgroep**
  - Betrokkenheid bij **opleiding**
  - **Beroepscode** sociaal werkers leidend: waardigheid, empowerment
- Vrijwilligers en naasten hebben **eigen, specifieke waarde**

Conclusie: Solidariteitstekort

Zelfredzaamheid als ideaal breed gesteund, maar leidt **zelden tot meer naastenhulp**

Zelfs het **tegenovergestelde**: solidariteit onder druk

- Tussen **bekenden**:
  - Instrumentalisering relaties
  - Bij vraag om professionele hulp is naastenhulp vaak al uitgeput
  - Meer naastenhulp verlangen kan pijnlijke gevolgen hebben
- Tussen **vreemden**:
  - Verhaal over anonieme, passieve solidariteit verzwakt
  - Wie het kan betalen kan zich aan actieve solidariteit onttrekken

Dank voor uw aandacht!

